

B. 994
24

— Szamovolszky és Gách szabadságszobra. —

Budapest, nov. 23.

Budán, a Hűvösvölgy keletre eső, magános részében különös formájú épület emelkedik. Nem lakóház, mert egy ablaka sincsen. Nem raktár, mert annak nagyon előkelő volna és azonfölül ki menne a világ szélére, dülő-utak keresztéjére, vásárolni? Nem börtön, mert a sok kacér tornyocskája, a zöld, magyaros kis kapuja, meg a piros teteje nagyon vidám az ilyen szomorú rendeltetéshez. Ott, a Pasareten, olyan ez a csupa fal, semmi nyílás, magas, sokszögletű épület, mintha a mesék kastélya volna. Vagy mintha valamelyik pogány istennek áldoznának benne titokzatos szertartással, furcsa zsolozsmával, szokatlan áldozással.

Csakugyan, pogány isten lakik ebben a házban. Egy roppant testű, rettenetes nézésű férfisten, a hazaszerző magyarokat lelkesítő, védelmező, megsegítő — Hadur. A ki, mikor rosszra fordult dédelgetett fiainak, a magyaroknak a harcos szerencséje, a tulajdon harci szekerét, két repülő táltosát küldötte le a segedelmükre és a két isteni paripa legázolta, összetörte és szerteszórta a Hadur népének az ellenségeit. A hadisten ott áll mindjárt az ajtó mellett, öt-hat méter magaságu óriás, a ki azonban még magasabbra nő, a mikorra kemény, csillogó márványból szaggatják ki a hallatlan erőt sugárzó idomait.

Öt évvel ezelőtt nyerte el a két fiatal képfa-

ragó, Szamovolszky Ödön és Gách István a Szabadság-szobor pályázatán az első díjat és ezzel együtt a megbízást is a szobor teljes megalkotására. Bartholomé, a nagyszerű francia szobrász — a ki azóta meghalt — és Van der Stappen, a szintén kitünő belga művész segítette a két fiatal magyart a váratlan, országgraszoló sikerhez. Akkor egyébről sem beszéltek a művészek. Viszont azóta — pedig most már öt esztendeje — szó sem esett a merész, fantasztikus szoborról.

Mert a két szobrász — akkor még mind a kettő innen a harmincon — egyszerűen bucsut mondott a világnak, az egész élő társadalomnak, elvonult a legsötétebb, legcsendesebb Budának az ismeretlenségébe és nekifogott a küzdésnek, hogy az inkább megálmodott, mint megcsinált parányi szobortervből hatalmas, talán világhírű monumentumot varázsoljon elő. A két fiatalember a tervezgetés lázas, semmire sem kötelező pillanataiban nem gondolt arra, megvalósítható-e a valóságban is az a vakmerő idea, a mely a vázlat szűk kontúrjai között — csak odalehelve és nem kidolgozva — olyan gyönyörűnek ígérkezett. Mindent ígértek, mert nem hitték, hogy majd számon kérik tőlük az ígéletük beváltását.

A mikor azután a siker első mámorossága elűnt, ott állott a két szobrász szemközt egy olyan föladdal, a melynek a nagyságát és a fárasztó terheit csak akkor fődözték föl, a mikor már vállalkoztak a kivitelére. Nem riadtak azonban vissza, csak máról-holnapra elszakadtak a természetes életmódtól. Megépítették a sajátos műtermet, távol lármatól és emberektől. Öt évvel ezelőtt bevonultak a szép pogány istenük templomába és azóta nem adtak hírt magukról. Elfelejtette őket mindenki, annál inkább is, mert a két szobrász öt év során egyetlen egy érdeklődő előtt sem nyitotta ki a műtermének az ajtaját.

Voltaképp csak három hónap múlva készül el teljesen a hatalmas aranyu szobor, a mikor azután nyomban nekifognak a márványbafaragásához. Mindazáltal most már befejezettnek mondható, mert az utolsó csoporton, a *Hadur szekeren* végzik a végső simításokat. A Szabadság-szobor lesz a főváros és egyben az ország legnagyobb monumentuma. A föld színétől a csúcsáig huszonhat méter magas lesz a szobor, magasabb egy ötemeletes palotánál. A hadisten alakja egymagában tíz méter, és mindenképp csodálatos látványos lesz, a mint sisakjával szinte a felhőket fogja verdesni. Félkör formájában két óriási csoport, elől a legpompásabb rész, a Hadur szekere teszi teljessé az emlékművet.

A Hadurnak a figurája megrázó. A felhőkbe néz lefelé, összevont szemöldökkel, irtózatos nézéssel: *lent ölik a magyarokat*. A két karját összefonja a mellén, mintha azzal a két izmos pánttal a hatalmas mellkast iparkodnék védeni, hogy széjjel ne vesse a viharzó indulat. Az arca ijesztő a keserű haragjában és gyönyörködtető a fonséges szépségében. Egészen magyar és egészen élő arc: nincs benne a márványvonások megszokott átszellemültsége és a szoborarcok geometriai szabatosága. Erről a szoborról elhiszi az ember, hogy isten, és bizonyos benne, hogy férfi.

A két oldalsó csoport is kész teljesen, voltaképp ez a két csoport rögzíti meg a negyvennyolcas-negyvenkilences szabadságharcot, a melynek emlékeztetője lesz a szobor. Az egyik csoportnak Petőfi Sándor van az élén, a másik csoportnak Kossuth Lajos. Petőfinek az alakja káprázatos. Nem is lehet szavakkal meghatározni. Földig érő köpenyeg van rajta, a melyet belülről, fázósan összehuz a mellén. A sovány arcát, kissé fölfelé szegezve, nagy figyelemmel fordítja oldalt. Hangokat hall messziről, de azok nem lehetnek földi hangok. Ez a fázás, ez az ideges neszelés már Segesvárt sejteti. Néhány év múlva nem fogják másmilyennek elgondolni Petőfi Sándort, csak olyannak, mint ezen a szobron.

De a regösön kívül van sok más alak is.

— Kérem szépen, — fordulok Szamovolszkyhoz — mondja meg nekem: hány alak van ebben a két nagy csoportban?

A szobrász zavartan, kicsit megdöbbenve néz rám.

— Hány alak? . . . Lássuk csak . . . Nem, kérem, nem tudom. Soha nem számoltuk meg. Nem is jutott eszünkbe. Mi csak — mintáztuk . . .

Öt éve vannak együtt, nap-nap után, a szobraikkal. De nem olvasták össze, hány figura került ki az ujjaik alól. Mert ők, igazán, nem is dolgoztak, hanem álmodoztak. Az álmokat pedig nem szokás, nem is lehet megszámlálni.

Ruszkica az ismeretlen nevű magyar bányá, Karrara a világhírű olasz: mind a kettőben márványt fejtenek. Most ez a két bányá viaskodik egymással, hogy melyik szállítsa a nyers matériát a Szabadság-szobor céljaira. Sajnos, valószínűen az olasz bányá lesz a győztes. Erről a következőket mondja Szamovolszky:

— A szobrunkat mi nem szeretnők karrarai márványból faragtatni. Az olasz márvány nagyon szép, de a mi szobrunkhoz kissé puha és a nagy fűhérségében kissé hideg. Nekünk a ruszkicai magyar márvány kellene, a mely hasonlíthatatlanul keményebb. Ebben is van finomság, de a mi fontosabb, kihozható belőle az erő is, a mely nélkül a Hadur alakja nem volna teljesen az, a minek mi akarjuk. A ruszkicai márvány nem fehér, hanem kissé rózsaszínű és sárgás és ezzel is jobban szolgálná a mi céljainkat. Igen nagy baj, hogy ez a márvány sokkal drágább, mint a karrarai. Talán kétszer annyiba is belekerül. Pedig az olasz márványt azért sem szeretnők, mert akkor Itáliában kellene faragtatnunk a szobrot, és ez is ártana. Itt, Magyarországon vannak a legjobb faragók, és itt mód volna rá, hogy minden vésőtűst mi ketten ellenőrizzünk.

Máshonnan tudtuk meg a ruszkicai márvány történetét. Öt évvel ezelőtt még nagyon olcsó volt. Akkor híre ment, hogy ebből a márványból tervezik a Szabadság-szobrot. A bányá urai — gondolták — most lehet keresni, vagy soha. És szépen fölemelték a márvány árát kétszeresre, talán háromszorosra. Szép, magyar virtus.

Különben a szobormű teljes megfaragása, a Szabadság-téren való fölállítása még eltart négy-öt esztendeig. Ez a munka azonban már nem a két művészre, hanem a fővárosra tartozik . . .

RIDIKÜL ÉS BŐRÁRU
gyári Papek József os. és kir. udv. száll., bőráru gyártó,
urban Papek József nál Budapest, Károlyi-ut 11.